

Ebû'l-Hasan Muhammed el-Amirî en-Nişaburî, İslâm mütefekkirleri arasında hakkında çok az şey bilinenlerden biridir. Kendi devrinde son derece meşhur olmasına rağmen, ölümünden kısa bir süre sonra unutulmaya mahkûm olan bu büyük düşünürün eserlerinden bazıları ancak son yıllarda gün ışığına çıkabildi. Amirî hakkında kesin bir kanaate sahip olabilmek için bu eserlerin dikkatlice incelenmesi gerekmektedir. Bizim, buradaki amacımız, Amirî'nin hayatı, eserleri ve görüşleri hakkında kısaca bilgi vererek, onu okuyucuya tanıtmaktan ibaret olacaktır.

Amirî, İslâm düşünce hayatının en canlı olduğu bir devirde, Hicrî dördüncü (Milâdî Onuncu) yılda yaşadı. Babası, Ebu Zerr Yusuf idi. Bu yüzden Amirî, kendisinden Ebû'l-Hasan İbn Ebî Zerr olarak bahseder. Nişabur'da doğan Amirî, ilk tahsil yıllarını bu şehirde geçirmiştir. Hocası, meşhur Zeyd Ahmed İbn Sehl Belhî'dir. Farabî ile İbn Sina arasındaki devirde yetişmiş olan Ebû'l-Fadl İbn el-Amid, Ebû Hayyân et-Tevhidî, Ebu Süleyman Mantikî es-Sicistânî ve İbn Miskeveyh gibi büyük İslâm alimleri ile birçok dinî ve felsefî konularda tartışmalara girişmiş üstün yetenek ve bilgisini onlara kabul ettirmiştir. Kalabadî, et-Ta'arruf da, Ebu Hayyan et-Tevhidî Mukâbesât, el-Imta' ve'l-Mu'ânese, ah-lâk-ı vezireyn'de, Ebu Süleyman, Si-

AMİRÎ

HAYATI ESERLERİ VE GÖRÜŞLERİ

Dr. Mehmet AYDIN

vân el-Hikme'de, İbn Miskeveyh, Câvidân Hırac'de Amirî'ye ve onun fikirlerine yer vermişlerdir¹ İbn Useybiye, 'Uyun'unda İbn Sina'nın eserlerinden söz ederken "Ebu'l-Hasan el-Amirî'nin sorduğu On Soruya Cevap "ve bu iki mütefekkir arasında geçtiği öne sürülen "Yedi Tartışma" adlı iki risâleden bahsetmektedir. Fakat, İbn Sina ile Amirî arasında bir ilişkinin olup olmadığı tartışma konusudur. Mocteba Minovî'nin haklı olarak işaret ettiği² gibi, Amirî H. 381 de öldüğü zaman İbn Sina takriben 11 yaşlarında idi. Dolayısı ile aralarında bir tartışmanın

(1) Bkz. Amirî, As-Sa'âda wa'l-Is'âd, Nşr. Mojtaba Minovî, Wiesbaden, 1957-58, s. IV - V.

(2) A.g.e. s. V.

Amirî'ye göre, Yahudilik, anlamsız ve basit bir üstünlük fikrine dayanmaktadır. Öte yandan Hristiyanlık, uygulanması kolay olmayan bir tevazu görüşünü benimsemektedir. Zerdüşt dini, daha çok ahlâkî konulara önem vermektedir. Bu dinlerin kitaplarını, Kur'an'la karşılaştırmca, Kur'an'ın hem dünyevî hem de uhrevî hükümleri gayet iyi bir şekilde te'lif ettiğini ve her devrin ihtiyaçlarına cevap verecek bir nitelikte olduğunu görürüz.

Amirî'nin, Farabî ve İbn Sina gibi sistematik bir düşünür olmadığı doğrudur. Aslına bakılırsa onu, ne tam anlamıyla filozoflar gurubuna ne de Kelamcılar gurubuna dahil etmek mümkündür. Amirî, bazan her iki gurubu da karşısına almakta ve onları rahatça tenkid etmektedir. Hocası kanalıyla Kindî okuluna bağlı olabileceği mümkün görünür. Felsefe, riyazî ilimler ve kelâm karşısındaki genel tutumu daha çok Kindî'nin tutumuna yakın görünür. Hatta denebilir ki Amirî, ahlâk felsefesinde İbn Miskeveyh ve onun kanalıyla Gazalî'ye tesir ederek Kindî ekolünün temayülünü devam ettirmiştir.

R. Walzer, bu konuda daha farklı bir ihtimali öne sürmekte ve Amirî'nin belki de yaşadığı devirde pek revaçta olmayan, bir bakıma kaybolmuş, bir Yunan geleneğini takip ettiğini ifade etmektedir. Amirî, Eflâtun'u, hikmet'in beş ana direğinden biri olarak kabul etmekteydi (Diğerleri Empedokles, Pythagoras, Sokrat ve Aristo idi). Onca, bu hekimlerin görüşleri, peygamberlerden gelmekteydi³.

olabileceği pek mümkün görünmemektedir. Buna rağmen, İbn Sina, Amirî'den söz etmekte ve onun felsefî yeteneğine pek itimat eder görünmemektedir³. Bu iki büyük filozofla ilgili derli toplu bir araştırmaya girişmeden bu konuda kesin bir şey söylemek kolay olmayacaktır.

Amirî'den söz eden eserler, onun dürüst, çalışkan, çok okuyup çok yazan bir kimse olduğunu ifade etmektedirler. Amirî, devrinin büyük ilim merkezlerini dolaşmış, birçok eser kaleme almış sonunda yine ana yurduna dönerek 27 Şevval 381/6 Ocak 992'de ölmüştür.

Amirî, çeşitli konularda birçok eser yazmıştır. Yazdığı eserlere ve onların genel konularına yeri geldiğinde bizzat kendisi temas ettiği için bu eserlerin konuları hakkında bilgi elde etmek mümkün olmaktadır. Biz, burada Amirî'nin eserlerinden söz ederken, onun temas ettiği ko-

(3) H. Corbin, Histoire de la Philosophie Islamique Gallimard neşri 1964. s. 234.

(4) Encyclopedia of Islam (2. baskı) "Eflatun" maddesi.

nulardan ancak bir kısmına dokunabilecek ve bu yolla Amiri'nin düşüncesinin gene içizgilerini belirtmeğe çalışacağız.

1 — Es-Sa'ada va'l-Is'ad (Mutlu Olma ve Mutlu Kılma):

Ahlâk ve siyaset felsefesi ile ilgili olan bu eseri, ilim dünyasına tanıtan Muhammed Kurd Ali olmuştur⁵. Eser, daha sonra İrlandalı Sir Chester Beatty'nin eline geçmiş ve Prof. A. J. Arberry, eseri, adı geçen şahsın kütüphanesinde inceleyerek bir tanıtma yazısı yazmıştır⁶. Daha sonra Tahran Üniversitesi'nden Prof. Mojtaba Minovi eseri faksimile halinde 1957-8 de Wiesbaden'de bastırmıştır.

Eser, sistemli bir biçimde kaleme alınmamıştır. Te'liften çok bir derleme eser görünümündedir. Meselâ, herhangi bir konuda Yunan filozoflarından başlayarak kendi devrine kadar gelmiş geçmiş ilim ve hikmet sahibi birçok kişinin fikirleri sıralanmış ve çoğu yerde "Amiri de der ki" şeklinde başlayarak yazarın fikrine yer verilmiştir. Eserin böyle bir kompozisyona sahip oluşu, Amiri'nin sistemli bir kafadan mahrum olduğu izlenimi uyandırmakta ise de bu izlenimi haklı görmek mümkün değildir. Zira Amiri, son derece mükemmel bir kompozisyona sahip bir sürü eser vermiştir. Bu eserin yazılış tarzını, belli bir

eser yazma geleneğine bağlamak daha doğru olur. Nitekim Farabi'nin de Tahsil-us-Sa'ada veya Medinet-ul-Fâdila gibi eserleri yanında Amiri'nin şu anda üzerinde durduğumuz eserine kısmen benzeyen Fusûl-ul-Medenî gibi eserleri de bulunmaktadır.

Amiri'nin bu eseri, iki büyük kısımdan oluşmaktadır. Sa'adet kavramını incelemekle başlayan birinci kısım, ahlâkla ilgilidir. İkinci kısım ise siyasetle (mutlu etme) ilgilidir. Eser, İslâm felsefesinin kaynakları bakımından son derece önemlidir. Bu eserin ışığında yapılacak ciddi bir tarihî araştırma, bugün elimizde olmayan ve kaybolduğu sanılan bir çok eser hakkında ip uçları verebilir. Diğer taraftan eserin kaleme alındığı sosyo-politik ortam (Buveyhiler devri) hakkında bir fikir edinme kisteyenler eserde pek fazla bir şey bulamazlar. O devre hakim olan siyasî anlayış neydi? Amiri'nin bu anlayış karşısındaki tutum ve davranışı nasıldı? Bu ve bu gibi sorunlara eserde cevap bulmak mümkün değildir. Amiri'nin eserini İbn Miskeveyh'in Tecarib-ül-Umemi'nin ışığı altında incelemek, genel bir değerlendirme yapma bakımından daha iyi sonuçlar verebilir. Aslında İbn Miskeveyh'in Tehzib-ul-ahlâk'ı, Tevhidi'nin Mukabesat'ı, Amiri'nin üzerinde durduğumuz eseri aynı ortamın ürünleridir. Gerçi Amiri'den

(5) Revue de l'Academie Arabe de Damas, IX, 553-573.

(6) "An Arabic Treatise On Politics "Islamic Quarterly, 1955, 9-22.

(7) Eser hakkında yazılmış önemli bir makale için bkz. M. Arkaun, "La Conquête du Bonheur Selon Abu'l-Hasan al-Amiri," Studia Islamica, XXII, 1965, s. 55 vd.. Prof. A. J. Arberry, eserden bazı bölümleri seçerek İngilizceye çevirmiştir (Bkz. 7. dipnottaki makalesi). Ayrıca Oxford Üniversitesinde Prof. R. Walzer'in yönetiminde eserin ikinci kısmı ile ilgili bir M. Litt, tezi hazırlanmıştır, fakat biz, bu tezi inceleme imkânı bulamadık.

farklı olarak İbn Miskeveyh, faal devlet hizmetinde bulunmuş, realist bir yöneticilik vasfı ile idealist bir düşünür olma vasfını kişiliğinde birleştirebilmiştir. Bu vasıflardan birincisi onun ilgisini yalnız müslüman toplumların tarihine değil, Müslüman olmayan toplumların tarihine de yöneltmiştir. Gerçi Amirî, Farabî gibi kendisini tamamen felsefî düşünceye kaptırmış bir düşünür değildir. Biraz sonra temas edeceğimiz gibi onun da devrinin ahlaki ve dinî meselelerine eğildiği zamanlar olmuştur. Bu arada şunu da kaydedelim ki, İbn Miskeveyh, Amirî gibi düşünürlerin müslüman olan ve olmayan milletlerin tarihi tecrübeleri üzerinde durmaları, İbn Haldun'un çalışmalarının evveliyatını oluşturmuştur.

Sözü yine es-Sa'ade ve'l-Is'ada getirelim. Tıpkı Farabî gibi Amirî de saadeti, "mutlak" ve "mukayyede" diye iki kısma ayırmaktadır. Pratik ve Nazarî aklın tekâmülü, saadeti meydana getirmektedir. Lezzet, zenginlik, şeref v.s.. mutlak saadet değildir. Bunların hepsi 'haricî iyiliklerdir' (el-hayrat-ül-hâriciyye). Sa'adet amaçtır, bizatihi istenen şeydir. Halbuki 'haricî iyilikler' bizatihi istenmezler; sa'adet için (min ecl-is-sa-ade) istenirler. Saadetin elde edilmesi faziletli fiillerin kazanılması ile mümkün olur. Sa'adeğe ileten fiiller iyi (husn), onu engelleyen fiiller ise kötüdür (kubh)

Sa'adet için gerekli olan fazilet, 'hulkiyye' ve 'nazariyye' diye iki kısma ayrılır. Birincisi taharet, iffet, necdet v.s.. faziletlerden meydana gelir. İkincisi ise, ilim, akıl, ve hik-

met gibi faziletlerden oluşur. Bu ikisinin birleşmesi kemâl'i meydana getirir ki bu kemâl sa'adetin elde edilmesi için şarttır.

Sa'ade ve şekavete götüren davranışlar üzerinde ayrıntılı bir şekilde duran ve konularla ilgili bulunduğu herşeyi iktibas eden Amirî, eserin ikinci kısmında, siyaset üzerinde durmaktadır. Is'ad kavramının tarifi ile başlayan bu kısımda, siyasetin mahiyeti, çeşitleri, devlet adamından istenen özellikler, idare edilenlerin çeşitli kısımlara ayrılarak incelenmesi, itaat, eğitim, aile münasebetleri, askerlik ve daha birçok konular üzerinde durulmaktadır.

Yöneticinin, yönetilenlere mutlu olma yollarını göstermesi ve onları teşvik etmesine Is'ad denmektedir. Is'ad'ın keyfiyeti ile siyasetin keyfiyeti arasında bir fark yoktur. Yönetici, öyle bir ortam hazırlamalıdır ki, orada herkes kendi gücü nisbetinde mutlu olma imkânını bulsun. Şehir halkının önce 'bedenî iyiliklere' (sıhhat, zenginlik vs.) daha sonra da iffet, şecaat, hikmet ve adalet gibi faziletlere kavuşması yöneticilerin amacı olmalıdır.

Siyaset, gene lhatları ile iki bölüme ayrılır: Genel ve özel. Birincisi gene lanlamda toplum yönetimi olup, 'barış ve savaş zamanlarının siyasetleri' diye ikiye ayrılır. İkincisi ise daha küçük çaptaki grupların ve hatta yerine göre fertlerin idaresidir (çocuklara, kadınlara v.s. uygulanan siyaset).

Devlet başkanının (es-Sâ'is) özelliklerine Eflâtun'un Kanunlar'ını iktibasla başlayan Amirî, nazari ve

ameli faziletlerin hepsinin varlığını, başkan için şart görmektedir. Amiri, bu konuda Farabi ile aynı görüşte değildir. Farabi'ye göre, eğer gerekli bütün şartlar bir tek kişide yoksa başkan birden fazla olabilir. Öyle görünüyor ki, Farabi eğer istenen şartları devlet başkanında göremezse (ki bu şartların bir tek kişide bulunması gerçekten çok zordur) bu şartları başkanlıkta (yani başkanlık kurumunda) görmek istemektedir⁸. Amiri, bu görüşe şiddetle çatar. Ona göre, "zamanımız filozoflarından bazıları"⁹ iki başkanlı bir idareyi teklif etmektedir ki, bu cidden anlamsızdır. Bir adam ya gerekli şartlara sahiptir, o zaman o mutlak başkandır; ya da değildir; o zaman onun başkanlığı söz konusu olamaz⁹. (es-Sa'ada va'l-Is'ad, s. 194-5).

Amiri'nin askerlik teşkilâtı, komutanda aranan şartlar v.b. konular hakkında söyledikleri oldukça dikkat çekicidir. Bu konularla ilgilenenlerin Amiri'de yeni ve aydınlatıcı bir sürü malzeme bulacaklarından şüphe yoktur.

2 — El'lâm bi-Menâkib el-Is-lâm¹⁰

İslâm Dini'nin faziletlerinden bahseden eser, dine, hikmet gözüy-

le bakmakta ve İslâm'ın temel ilke-lerinden hareket ederek onun, diğer dinlerden üstün olduğunu göstermeğe çalışmaktadır. Bu eserde İslâm, felsefecilerin ve Batınîlerin bazı hücumları karşısında savunulmaktadır. Bu yönüyle Amiri'nin, felsefecilere ve Batınîlere karşı açtığı savaşıla meşhur olan Gazali'ye öncülük ettiği söylenebilir.

Çeşitli konulara dokunan eserin en önemli bölümlerinden biri, dinle devlet arasındaki ilişkiyi konu edinen bölümdür¹¹. Amiri, tıpkı Farabi gibi, dünya hayatının devamı için, nübüvvet ve siyasetin şart olduğunu öne sürmektedir. İlim ve hikmet açısından en yüksek şeref ve mertebe nübüvvete aittir. Kudret ve icrâ açısından en büyük pâyeye ise siyasetindir. Hz. Peygamber, hem nübüvveti hem de siyaseti şahsında topladığı için peygamberlerin en büyüğüdür. O'nun tebliğ ettiği din de dinlerin en müttekâmilidir.

Siyaseti, imâmet ve tağallüb diye iki kısma ayıran Amiri için, İslâm'ın bunlardan hangisine dahil olduğunu isbat etmek, büyük önem taşımaktadır. Bu şekilde o, müslüman olmayanların, İslâm'a yaptıkları hücumları da cevaplandırmak istemektedir.

(*) Geniş bilgi için bkz. Dr. Mehmet Aydın, Farabi'nin siyasi düşüncesinde saadet kavramı" İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 21, 1976, s. 308-9.

(8) Gerçi Amiri, Farabi'yi ismen zikretmemektedir. Ama bu görüşün Farabi'ye ait olduğunda şüphe yoktur. Dolayısı ile âtif, Farabi'ye olsa gerek. Bu atfa dayanan Prof. Arberry, es-Sa'ada va'l-Is'ad'ın yazıldığı sırada Farabi'nin hayatt a olduğu ihtimali üzerinde durmaktadır, (Bkz. Islamic Quarterly. 1955, s. 16). Yine Arberry'ye göre, Amiri'nin Farabi'yi tenkid etmeye cesaret göstermesi, onun kendine güvenen bir düşünür olduğunu göstermektedir.

(9) İki başkanlı devlet görüşüne Amiri'den başka Gazali, Ihvan-us-Safâ ve Şii temayüllü birçok düşünür karşı çıkmıştır.

(10) Bu kitap, Dr. Ahmad Abd-ül-Hamîd Gurâb tarafından neşr edilmiş ve 1967'de Kahire'de bastırılmıştır. www

(11) Bu bölüm F. Rosenthal tarafından İngilizceye çevrilmiş ve bir önsözle birlikte yayınlanmıştır. Islamic Quarterly, 111, (1956), s. 42-52.

Peygamber'in metodu 'ikna metodudur'; ama O, bazı kötülüklerin kuvvet kullanmadan önlenemeyeceğini kabul edecek kadar gerçekçidir. Bu yüzden c i h a d, meşrudur. Ancak cihad, mülk için, kuvvet için, başkaları üzerinde egemen olmak için kullanılırsa, bu meşruluğunu yitirir. Farabî için olduğu gibi, Amirî için de cihad, bir 'fazilet mücadelesi' veya Leo Strauss'un tabiri ile "medenileştirici bir savaştır" (Une quèrre civilisatrice)¹². Dolayısı ile cihad, yalnız meşru değil, aynı zamanda gereklidir.

Amirî'ye göre, Yahudilik, anlamsız ve basit bir üstünlük fikrine dayanmaktadır. Öte yandan Hristiyanlık, uygulanması kolay olmayan bir tevazu görüşünü benimsemektedir. Zerdüşt dini, daha çok ahlâkî konulara önem vermektedir. Bu dinlerin kitaplarını, Kur'ân'la karşılaştırdınca, Kur'ân'ın hem dünyevî hem de uhrevî hükümleri gayet iyi bir şekilde te'lif ettiğini ve her devrin ihtiyaçlarına cevap verecek bir nitelikte olduğunu görürüz. Yahudiler, kendilerinin üstün oldukları görüşüne kapıldılar, Hristiyanların çoğu ise, dünyadan ellerini eteklerini çekmeği dindarlık sandılar. Zerdüşt dininde olanlar, bu dinin ahlâkî hükümlerine rağmen, soy asâletine bağlandılar. Halbuki İslâm Dini bu aşırılıkların hiçbirine yer vermedi. Hz. Muhammed (s.a.v.), basiretli bir komutan, başarılı bir devlet başkanı idi. İslâm'ın üstünlüğü, işte buradan gelmektedir.

Eserde üzerinde durulan üç önemli kavrama, daha kısaca temas etmek yararlı olacaktır. Bunlar, ilim, hikmet ve din kavramlarıdır.

İlim, bir şeyi olduğu gibi ve hattan uzak olarak kavramaktır. Halkın kullandığı 'bilgi' terimi ile, ilim adamlarının kullandıkları 'bilgi' terimini, birbirine karıştırmamak gerekir. İlim ikiye ayrılır: Dinî (millî) ve felsefî (hikemî). Birincisi vahiy ile ikincisi akılla elde edilir. Dinî ilimler ise, üç gruba ayrılır: Hadis, Kelâm, Fıkıh. Dil, sâdece bir âlettir. Felsefî ilimler ise; üçe ayrılır: Tabii ilimler, İlâhî ilimler, Siyasî ilimler. Mantık yalnız bir alet ilmidir.

Tabii ilimler, cisimlerle uğraşır, bunlarla din arasında bir çatışma söz konusu olamaz. Filozof olabilmek için akıl ve sezgi ile kavranılan ilâhî ilimlerin bilinmesi gerekir. (Meselâ, Ebu Bekr er-Razi bu ilimleri iyice bilmediği için ona 'hekim' demek doğru olmaz). Mutlak sa'adet için ilâhî ilimlerin bilinmesi zaruridir. Zira sa'adet için "doğru din" (ed-din es-sahih) le" açık ve seçik düşünce" (er-ra'y es-sarih) in birlikte bulunması gerekir. Yani akılla dinin karşı karşıya değil omuz omuza olmaları icab eder.

3 — Kitâb el-Emed alâ'l-Ebed¹³

Yunan Felsefesi Tarihi ile ilgili olan eserin birinci bölümü, ilim hakkındadır. Amirî, bu konuda dört ayrı gruptan söz etmektedir: 1 - İlimin kaynağının duyu organları ile kazanılan idrakin olduğunu kabul

AMİRİ:
HAYATI
ESERLERİ VE
GÖRÜŞLERİ

DIYANET
DERGİSİ
CİLT: XVI
SAYI: 3

MAYIS
HAZİRAN
1977

(12) "Quelques remarques sur la science politique de Maimonides et de Farabi" "Revue des Études Juives, v. 100 (1936); s. 35.

(13) Servili, 179/2 v. 34. Amirî bu eserini H. 375 de Buhara'da tamamlamıştır. Bkz. es-Sa'ade va'l-Is'ad, s. VI.

edenler. 2 - Akılla idraki kabul edenler. 3 - Her ikisini de reddedenler. 4 - Her ikisini de kabul edenler.

Amirî bu dördüncü gruba dahil olduğunu söylemektedir. Ayrıca bu bölümde, felsefe kitaplarının çok muğlak ve sembolik ifadelerle dolu olduğundan söz edilmekte, felsefe öğreniminin zorluğuna işaret edilmektedir.

Kimlere sarfçı, kimlere nahivci ve kimlere filozof denilebileceği konusu ile başlayan ikinci bölüm, devrin beşerî coğrafyası ile ilgili geniş bilgi vermekte ve beşerî coğrafya açısından ilimlerin doğuşu üzerinde durulmaktadır. Üçüncü bölüm, hikmet ve hekim terimler üzerinde durmakta ve hikmet sahibi kişilerin özelliklerine temas etmektedir. Dördüncü bölümde, Empedokles, Pythagoras, Arisko ve Eflâtun gibi büyük filozofların çeşitli konulardaki fikirlerine (Meselâ, Allah'ın sıfatları, âlem, ruh v.s..) temas edilmektedir. Beşinci bölüm, yine nefs, akıl, bilime ve benzeri konulara; altıncı bölüm, gerçek ilimlerin neler olduğuna, yedinci bölüm ikinci kez hekim'in özelliklerine, sekizinci bölüm, nefs-i natîka ve faziletli fiiller meselesine, dokuzuncu bölüm, sa'adet ve şekavetin ne olduğuna, onuncu bölüm ahlâkî konulara temas etmektedir. Bundan sonraki bölümler, yukarıda temas edilen konuları çeşitli açılardan ele alarak işlemeye devam etmektedir. Sonuncu bölüm de Maddecilerin, Stoacıların, Meşşâîlerin, Hinduların, Müslümanların - ve bu arada Mu'tezîlenin - çeşitli konulardaki görüşlerine temas edilmektedir.

4 — El-İtmâm li-Fedâ'il el-İslâm:

Amirî, bu eserine Menakib'de (s. 79) işaret etmektedir. Burada, eserin, ilim (iman) ve amel arasın-

daki ilişki üzerinde durulduğu söylenmektedir. Eserel ilgili daha fazla bilgiye sahip değiliz.

5 — El-İnâye va'd-Dirâye:

Bu esere de yine, Menakib'de (s. 93) işaret edilmektedir. Amirî'nin anlattığına göre eser, diğer meselelerle birlikte, ilâhî ilimlerde yükselmenin zorluğundan ve bu ilimlere başlamadan önce nelerin okunması gerektiğinden söz etmektedir⁽¹⁴⁾.

6 — El-İrşâd fî tashîh el-l'tikâd:

Eser, Kitab el-Emed'in 106. varakında işaret edilmiştir. Buradaki bilgiye göre bu eser, özellikle Mecusîlerin, Dualistlerin, Yahudilerin ve Hristiyanların ahiret hayatı ile ilgili görüşleri üzerinde durmaktadır.

7 — El-Fusûl fi me'alim el-İlâhiyya: Kelâm'a dair bir eserdir.

8 — El-Kavl fi'l-Ibsâr va'l-Mubsir

Felsefe ve optikle ilgili eserde bir çok kelâm konularına da yer verilmiştir.

9 — Et-Takrir li-avcu'h'it-Takdir:

Kader, hürriyet ve benzeri konular hakkında yazılmış bir eser. Bu eser yine Amirî'ye atfedilen Inkaz el-Beşer min el-Cebr va'l-kadar adlı bir risâle ile birlikte Princeton Üniversitesi kütüphanesinde bulunmaktadır.

10 — Vesaya el-Amirî:

Ayasofya K. 1957 de kayıtlı olan bu eserde dinî ve ahlâkî bazı görüşlere yer verilmiştir.

11 — Ferruh-Nâme:

Farsça olan bu eser, Gazali'nin Nasihat-ul-Muluk adlı eserini benzetmektedir. Hükümdara verilen öğütlerden meydana gelmiştir.

Burada kısaca sözünü ettiğimiz bu eserler de gösteriyor ki, Amirî, gerçekten büyük bir İslâm mütefekkiri. Onun eserlerinin dikkatlice incelenmesi, İslâm düşünce açısından büyük bir önem arz etmektedir.

(14) Eserle ilgili bu bilgi bize, Farabi'nin Risale fi-ma yenbeği anyukaddam kable te'allum el-felsefe (Dieterici neşri) adlı eserinin konusunu hatırlatmaktadır.

(15) Esad Efendi, 1933. 11 varak.

(16) Kahire, Ahmed Tevfik Paşa Bl. 'hikmat' kısmında 98 nolu yazma, 22 sayfa.